

KALEVALA JA SEN LUOJAT

Kalevalan alkulause

1

On kulunut toista sataa vuotta karjalais-suomalaisen kansan eepoksen — Kalevalan — ilmestymisestä maailman kirjallisuuteen.

Kiitos ja kunnia siitä, että ne kansanrunouden aarteet, joista Kalevala on kokoonpantu, saatiin ajoissa pelastetuiksi unhoon häipymästä, kuuluu Elias Lönnrotille (1802—1884).

Tämä vaatimaton maaseutulääkäri — syntyisin köyhän kyläräätälin poika — oli suuri kansanrunouden ihailija ja ymmärtäjä. Jo vuosina 1828—1834 oli hän tehnyt useita runonkeräysmatkoja Karjalan sydänmaille, kirjoittaen siellä lukuisilta kansanlaulajilta muistiin monia satoja eepillisiä runoja, lyyrillisiä lauluja ja loitsuja. Valittuaan näistä parhaat ja lisättyään eräitä aikaisemmin kerättyjä kansanrunoja hän julkaisi v. 1835 eepoksen ensimmäisen laitoksen nimeltä »Kalevala taikka vanhoja Karjalan runoja Suomen kansan muinoisista ajoista».

Lönnrot ei kuitenkaan tyytynyt tähän vajavaiseen koelmaan, johon tuli 12.078 säettä, vaan jatkoi herpoamatomalla innolla antoisia runonkeräysmatkojaan Vienan Karjalaan (vuosina 1835—1837) sekä silloiseen Suomen Karjalaan ja Aunukseen (vuosina 1841—1842). Sen lisäksi hänen käytettäväkseen kertyi nyt vuosi vuodelta lisääntyvä määrä toistenkin runonkerääjain muistiinpanoja. Valittuaan runsaslukuisista toisoinnoista ja valmiista runojaksoista parhaat, Lönnrot sommitteli niitä yhteen, jatkaen tässä suhteessa etevimpäin kansanlaulajain näyttämää esimerkkiä ja seuraten eräitä heidän lausumiaan viittauksia. Täten valmistui lopullinen Kalevalan laitos, joka ilmestyi v. 1849 sisältäen 50 runoa (22.795 säettä).

Tämän runouden »kotimaa», kirjoitti Lönnrot, »on Karjala molemmin puolin Suomen ja Venäjän valtionraja». Miltei kaikki ne kansanrunot, joista Kalevala on kokoonpantu, on muistiin kirjoitettu alueelta, joka kuuluu Karjalan Neuvostotasavaltaan. »Paras ja rikkain runokoti», korosti Lönnrot Kalevalan alkulauseessa, »on ainakin Vuokkiniemen pitäjä Vienan eli Arkankelin lääniä». Tämä paras ja rikkain runokoti on nykyään nimeltäänkin »Kalevalan piiri».

2

Se seikka, että Kalevalan runojen lopullinen yhteensommittelu on näiden runojen kerääjän Lönnrotin suorittama, ei anna perusteltua aihetta kieltää eepoksen kansanomaista luonnetta. Sillä ilmeistä on, että Lönnrot kokosi Kalevalan todellisista kansanrunoista sekä suoritti yhteensommittelun uskollisesti Karjalasta tapaamansa kansanrunouden hengessä.

Runot, joista Kalevala on kokoonpantu, ovat aitoa kansanrunoutta ensiksikin siinä merkityksessä, että runojen laulajat eivät olleet mitään ammattilaulajia, vaan tavallisia kansan miehiä ja naisia, jotka sukupolvesta toiseen ovat laulaneet runoja raskaan työn joutohetkinä. Toiseksi, näitä runoja ei ole luotu eikä esitetty vallassaolevien luokkien nautittavaksi, vaan työtätekevän kansan kuultaviksi ja ihasteltaviksi. Runot kertovat yhteiskunnasta, jossa ei ollut olemassa ylimystöä, sankareista, jotka kuuluivat työtätekevään kansaan. Täten Kalevalan runous on todellista kansanrunoutta sekä sisällöltään että muodoltaan.

Tässä suhteessa Kalevala eroaa monista menneiden vuosien eepillisistä teoksista. Esimerkiksi sellaiset feodalisminkauden eepokset, kuin saksalainen »Niebelungenlied» ja skandinaavialainen »Edda», ovat kokoonpannut ammattilaulajain runoista, jotka lauloivat aikansa pikkukuninkaiden pidoissa ylistyslauluja legendaarisista sankareista. Tosin nämä laulajat käyttivät aineksinaan perinnäistä kansantietoutta, kansantarinoita tai kansanrunoja, mutta he muokkasivat niitä ylimyksellisten suosijainsa maun ja toiveiden mukaisiksi. Näiden eeposten lopullinen kokoonpano on ollut yhden tai muutaman henkilön työtä, mutta runoaines, josta ne on koottu, on hallitsevain luokkain vaatimusten mukaisesti muokattua runoutta.

Suomessa on tehty yrityksiä tulkita myös Kalevalan runous ylimystön runoudeksi. Mutta kun runojen löytömailla, Karjalassa, ei ole koskaan ollut suomalaista eikä muutakaan ylimystöä, ryhtyivät taantumukselliset kansanrunouden tutkijat ensin rakentamaan sellaista aputeoriaa, että Kalevalan runot muka olisivat alkuaan »syntyneet» länsi-Suomessa ja sitten vuosisatojen kuluessa vaeltaneet yli koko Suomenniemen itään pysähtyen lopuksi Karjalan korpiin.

Elias Lönnrot ja hänen aikalaisensa pitivät selvänä, että Kalevalan runot olivat muinoin syntyneetkin eivätkä ainoastaan säilyneet Karjalan kansan keskuudessa. Lönnrotin kuoltua eräät kansalliskiihkoiset folkloristit, varsinkin Kaarle Krohn ja hänen koulukuntansa, yrittivät järjestelmällisesti kumota tämän käsityksen. Heidän mielestään sellainen kansan runollisen luomiskyvyn tulos kuin Kalevala — arvokkain, mitä suomenkielellä on luotu — ei ole voinut syntyä Karjalan köyhän ja lukutaidottoman kansan keskuudessa.

Mutta Krohnin ja hänen koulukuntansa monivuotiset ponnistelut ovat olleet turhia, sillä työlästä on todistaa mahdotonta. Länsi-Suomesta ei ole tavattu ainoatakaan Kalevalaan kuuluvaa runoa. Sieltä ei ylipäänsä ole löydetty eepillisiä sankarirunoja, vaikka niitä on etsitty aina Mikael Agricolan ajoista (1500-luvulta) asti. Sieltä on tavattu pääasiallisesti vain runollisesti arvottomia katolisia legendoja ja uskonnosekaisia loitsuja. Tästä huolimatta K. Krohn sepitti moninkertaisten olettamusten varaan nojaavan teorian, jonka mukaan Kalevalan sankarirunot ovat syntyneet länsi-Suomessa myöhäisellä keskiajalla, jolloin niitä »arvattavasti» laulettiin silloisen suomalaisen yläluokan kodeissa ja että niitä »oletettavasti» levittivät kiertelevät leikarit ja teinit (jotka todellisuudessa lauloivat aivan toisenlaisia lauluja).

Vuonna 1918 Krohn kuitenkin päätti luopua tuosta teoriastaan ja korvata sen uudella »paremmalla»: hän siirsi Kalevalan runojen syntyajan noin puoli vuosituhatta taaksepäin, s.o. myöhäiseltä keskiajalta skandinaavisen viikinkiajan loppuun. Mikä sai hänet noin rennosti muuttamaan tieteellisen kantansa? Siitä on hän itse »Kalevalan kertomarunojen oppaassa» esittänyt seuraavan psykologisen selityksen:

»Itsenäisyydestämme taisteltaessa (s.o. Suomen kansa-

laissodan aikana 1918. — O. K.) kohosi silmiäni eteen skandinaavista viikinkikautta lähinnä seuraava aika, jolloin suomalaiset vielä itsenäisinä kulkivat meriretkillä esiintyen vuorostaan ruotsinpuoleisilla rannikoilla.»

Siis poliittinen tilanne, Suomen luokkasodan historiallinen jyllinä v. 1918 täräytti professori Krohnin päähän aivan epähistoriallisen kuvitelman suomalaisten merirosvojen sankarikaudesta, johon kauteen hänestä nyt tuntui ajankohtaiselta sijoitettavaksi myös Kalevalan runojen synty-misen ihme...

Saman »viikinkiteorian» innoittamina ovat sitten eräät muut suomalaiset tutkijat (J. Jaakkola, Uno Harva) jatkaneet legendanmuodostusta suomalaisesta viikinkikaudesta sekä Kalevalan sankarien naamiointia länsisuomalaisiksi merirosvoiksi. Tämä »tieteellinen» toiminta virisi varsinkin siitä alkaen kun Saksan fasistien keskuudessa tuli muotiin pakanallinen Wotan-kultti. Tällä tavoin nämä oppineet ovat kai luulleet onnistuneensa kuvaamaan Kalevalan runouden ylimystön runoudeksi (koska näet merirosvojen päälliköt — jos Suomessa sellaisia oli — olivat jonkinlaisia barbaariajan ylimyksenalkioita) sekä lopuksi tekemään Kalevalan runojen alkuperäisistä laulajista samanlaisia viikinkilaulajia kuin skandinaaviset skaldit olivat olleet.

On päivän selvää, että tämäkin on samanlaista kuvitelmää, kuin Krohnin aikaisempi »teoria». Skandinaavisia skaldeja tunnetaan satoja sekä nimeltään että elämäkerraltaan, mutta ei tiedetä olleen ainoatakaan suomalaista skaldia tai muuta suomenkielellä esiintynyttä viikinkilaulajaa. Jos kuitenkin hetkeksi otaksumme, että sellainen laulaja olisi ollut olemassa, nousee heti kysymys: millaista runoutta olisi hän voinut tarjota kuulijoille? Epäilemättä olisi hänen runoissaan täytynyt muodossa tai toisessa heijastua sukujärjestelmän hajoamiskauden yhteiskuntaolot, jolloin Skandinavian maissa oli jo viikinkiylimystö. Sellaista ei Kalevalan runoudessa ole, siinä heijastuu aivan toisenlaiset yhteiskuntaolot, jotka tuskin olisivat voineet olla aiheena viikinkilaulajalle, tai jos hän olisi yrittänyt jotain sentapaista laulaa, niin tuskinpa viikinkipäälliköt olisivat häntä hyvällä kestinneet.

Tätä seikkaa eivät Krohnin koulukunnan edustajat ole ottaneet huomioon. He eivät ole tahtoneet tunnollisesti tutkia kysymystä, millaisissa yhteiskuntaoloissa kalevalainen

kansanrunous todennäköisesti on syntynyt, kehittynyt ja kukoistanut. Heidän tutkimuksensa ovat jääneet vakavaa tieteellistä pohjaa vaille.

Jos otaksumme, että varhempina aikoina länsi-Suomesakin olisi ollut taimella eepillinen kansanrunous, on sen kasvu ja kehitys joka tapauksessa tyrehtynyt jo ennen 1500-lukua muuttuneissa yhteiskuntaoloissa. Mutta mitkään tosiseikat eivät osoita, että runontaimet olisivat silloin — tai milloinkaan — lähteneet yleiselle vaellusretkelle lännestä itään. Sellainen luulottelu on kerrassa luonnotonta. Mikäpä voima, mikä magneetti olisi runoja vetänyt aina samaan suuntaan? Sellaisella alueella, missä oli elävää kansanrunouden harrastusta ja viljelyä, runot syntyivätkin ja kehittyen levisivät paikkakunnalta toiselle, kylästä kylään. Sitä vastoin alueilla, missä runonharrastus oli loppumassa, runot näivettyivät paikalleen vaeltamatta mihinkään ilman suuntaan. Jo tästä syystä koko Krohnin keinotekoinen runonvaellusoppi, jota on ulkomaillakin mainostettu, on paras jo haudata epätieteellisten matkakuvausten arkistoon.

Krohnin oppia ei voi pelastaa myöskään yksityiskohtainen Karjalan runouden aihepiirteiden ja kieliseikkain vertailu muiden seutujen runoaiheisiin ja kieleen. Jos näennäiset yhtäläisyydet jätetään syrjään ja ennakkoluulottomasti arvioidaan todellisia, niin näiden yhtäläisyyksien esiintyminen on useimmiten helposti selitettävissä aivan toisin ja paljon luonnollisemmalla tavalla kuin Krohnin runonvaellusoppi on ne tulkinnut.

Kieltämättä on muinaisten karjalaisten runous kehityessään käyttänyt materiaalina myös muualta saatuja aihe- ja kielivaikutteita. Niitä ei ole saatu ainoastaan lännestä, vaan myös etelästä ja idästä (slaavilainen vaikutus). Mutta ei pidä unohtaa, että materiaali on materiaalia ja runous runoutta, samoin kuin puu on puuta, mutta puuveistos taidetta. Vasta Karjalan laulumaille luotiin itsessään runottomasta materiaalista — sekä kotoisesta että muualta saadusta — todellista kukoistavaa runoutta, sisällöltään ja muodoltaan korkea-arvoista epiikkaa.

3

Karjalasta on saatu kerätyksi monia tuhansia kansanrunoja. Yksistään Venäjän Karjalan pohjoisosasta kirjoitettiin jo 1800-luvulla muistiin lähes viisituhatta runotoi-

sintoa noin 700 kansanlaulajalta. Näistä oli kuitenkin vain osa Kalevalan-aiheisia runoja. Vuonna 1908 Helsingissä ilmestyneessä kansanrunokokoelmassa on julkaistu pelkästään eepillisiä Kalevalan-aiheisia Vienan Karjalan runoja 1027, jotka oli saatu 102 laulajalta. Näistä runoista oli Elias Lönnrotin käytettävänä noin 450 toisintoa (yli puolet hänen itse keräämiään). Sen lisäksi oli hänellä Kalevalaa kokoonpannessaan käytettävänä pienempi määrä silloisesta Suomen Karjalasta ja Inkerinmaalta saatuja eepillisiä runoja sekä runsaasti lyyrillisiä lauluja, häävirsiä ja loitsuja, joita oli kerätty Venäjän Karjalasta sekä Suomen Karjalasta.

Siis runoja ja runonlaulajia oli Karjalassa runsaasti. Miltei kaikki viime vuosisadan runonlaulajat olivat köyhää talonpoikaisväkeä, metsästäjiä ja kalastajia. Eepillisten muinaisrunojen laulajat olivat enimmäkseen miehiä, lyyrillisiä lauluja ja häävirsiä lauloivat tavallisesti naiset. Pohjois-Karjalan etevin runonlaulaja Arhippa Perttunen oli varaton pienviljelijä Latvajärveltä. Häneltä on saatu 60 runoa, laadultaan parhaita ja hyvinkin pitkiä. Hänen isänsäkin oli ollut etevä laulaja, ja paljon osasi myös lauluja hänen sisarensa. Samoin tuli Arhipan pojasta Miihkalista mainio runonlaulaja, häneltä on saatu noin 70 runoa. Vienan Karjalan laulajia olivat myös Ontrei Malinen ja Vaassila Kieleväinen Vuonnisesta. Silloisen Suomen Karjalan kuuluisimpia runonlaulajia olivat Simana Sissonen ja Miihkali Šemeikka. Jälkimäisen suvussa oli useita muitakin hyviä runonlaulajia.

Runouden harrastus oli Karjalassa vielä viime vuosisadan alussa huomattavan yleinen kansan keskuudessa. Hyviä runonlaulajia pidettiin arvossa. Vanhan perinnäistavan mukaan oli talonpoikaiskansan pidoissa, juhlissa ja seuroissa suosituimpana juhlanumerona muinaisrunojen esitys. Tällaisiin tilaisuuksiin kutsuttiin usein vartavasten parhaita runonlaulajia. Eepillisten runojen esittäminen tapahtui tavallisesti siten, että kaksi laulajaa, edeltäjä ja säestäjä, istuivat vastatusten tai vieretysten pitäen toisiaan kädestä ja laulaessa nyökyttäen päätänsä verkalleen laulun tahdin mukaan. Edeltäjä aloitti kunkin säkeen yksinään, kunnes säkeen lopulla lauluun yhtyi säestäjä, joka sitten yksinään lauloi koko säkeen toistamiseen. Toisinaan taas runonlaulantaa säestettiin kanteleella.

Mistä olivat nuo kansanlaulajat oppineet esittämänsä

runot? Enimmäkseen vanhemmiltaan, jotka niitä säilyttivät muistissaan esivanhempain runoperintöinä. Moni laulaja oli kuullut näitä runoja käydessään isänsä mukana metsästys- ja kalastusretkillä. Niin esimerkiksi vanha Arhippa Perttunen haasteli Lönnrotille nuoruudenaikaisia muistojaan kalastusretkiltä isä vainajansa seurassa:

»Kun silloin Lapukan rannalla nuotalla ollessamme lepäsimme nuotion ääressä, kas siinä teidän olisi pitänyt olla! Meillä oli apumiehenä eräs lapukkalainen, kelpo laulaja sekin, ei kuitenkaan isä vainajani vertainen. Yökäudet nämä lauloivat käsitysten valkean vieressä, eikä koskaan kahdesti samaa runoa. Pienenä poikana minä istuin ja kuuntelin ja opin siten parhaat laulunni.»

Lasten oppiessa runoja vanhemmiltaan sukupolvesta toiseen vanhat runot säilyivät verraten hyvin entisellään. Mutta tämän ohella tapahtui myös runojen kehitystä ja muuttumista niiden levitessä paikkakunnalta toiselle. Tätä kehitystä on Lönnrot Kalevalan alkulauseessa kuvannut seuraavasti:

»Pitopaikoissa tai muissa seuroissa kuulee joku uuden laulun ja kokee sen muistonsa panna. Sitte toisessa tilassa sitä jo itse uusille kuuliolle laulaessansa muistaa tarkemmin itse aineen, kun sen sana sanalta joka mutkassansa kertomisen. Ne paikat, joita ei muista juuri entisillä sanoilansa, kertoo omillansa, paikoin ehkä somemmasti kuin sitä ennen olivatkaan, ja jos joku vähäarvoisempi seikka lomasta jäisi pois, niin taitaa toinen laulajan omasta päästä tulla sijaan. Samalla tavalla menettelevät sitte toiset ja kolmannet kuulijat laulua, ja laulu muuttuu, minkä muuttuu, enemmän erinäisissä sanoissa ja mutkissa, kun itsessä aineessa.»

Siis se kansanrunous, jonka Lönnrot löysi Karjalasta, oli pitkäaikaisen runonviljelyn tulosta. Se oli »runotoukko», joka, kuten Lönnrot lausui, oli »vuosisatojen, ehkä tuhansien kuluessa noussut ja paisunut». Karjalan kansalle oli jo ammoiin tullut henkiseksi tarpeeksi kuunnella »iloa ikirunojen», ja tämä yhteiskunnallinen tarve oli innostanut monilukuisia lahjakkaita kansanlaulajia edelleen kehittämään Karjalan runokulttuuria.

Mutta kaikesta päättäen eepillisten sankarirunojen parhain kukoistuskausi oli jo silloin ohi, kun Lönnrot korjasi runosadon Karjalan laulumailta. Miltei kaikki vanhat runonlaulajat vakuuttivat heidän nuoruutensa aikana paljon

enemmän laulettua vanhoja kauniita runoja ja valittivat ison osan niistä unohtaneensa. Arhippa Perttunen oli mielenliikutuksesta puhjeta kyyneliin kuvatessaan Lönnrotille (v. 1834) jo tapahtunutta runouden harrastuksen ja runorikkakauden ehtymistä.

»Vanhoja lauluja ei rakasteta enää niin kuin minun lapsuudessani (1700-luvulla. — O. K.), jolloin niillä oli etusija joko sitten tehtiin työtä tai vietettiin joutohetkeä kylässä. . . Jospa silloin joku, kuten te nyt, olisi runoja etsinyt, ei hän kahtena viikkonakaan olisi kerinnyt kirjoittamaan edes sitä, mitä isäni yksinänsä osasi.»

Ilmeisesti niinä vuosina, jolloin Lönnrot teki runonkeräysmatkojansa Karjalaan, oli korkea aika käsissä ryhtyä pelastamaan talteen perinnäistietona vielä säilyneitä arvokaimpia muinaisrunoja. Sillä yhteiskuntaolot olivat Karjalan perukoillakin jo muuttuneet muuttaen myös runojen sisältöä ja luoden uusia aiheita, jotka syrjäyttivät vanhan runouden. Tavaratalouden tunkeutuessa syrjäisimpiinkin salokyläin oli alkanut laajain talonpoikaisjoukkojen kurjistuminen. Tähän vaikutti myös tsaarinvallan kiristynvä sortopolitiikka. Samalla kirkko, papisto ja uskonlahkot juurruttivat kansan keskuuteen uskonnon vaikutusta, jonka ohella säilyi vielä kaikenlainen taikausko.

Työtätekevän kansan asema Karjalassa kävi yhä pahemmaksi. Sietämätön puute ja kurjuus sekä yltyvä riisto ja luokkasorto niin Suomen kuin Venäjänkin puoleisessa Karjalassa pakostakin syrjäyttivät muinaisia eepillisen runonlaulannan perinteitä. Vanhojen eepillisten sankarirunojen kasvullisuus oli jo surkastunut. Vasta neuvostovallan aikana se jälleen virkosi eloon Karjalan entisillä laulumaille, omaksuen vanhaan perinteeseen uutta sosialistisen aikakauden sisältöä.

4

Ei kukaan, joka tarkkaavasti lukee Kalevalan runoja, voi olla huomaamatta, että niissä heijastuu toisenlainen, varhaisempi yhteiskuntamuoto kuin se, mikä Karjalassa oli vallalla runojen keräysaikana. 1830-luvulla, jolloin Lönnrot kulki Karjalan sydänmailla, oli täälläkin jo muodostunut alkukapitalistisen kauden luokkayhteiskunta, mutta kansanlaulajat lauloivat entisajoilta periytyneitä runoja, joissa

oli säilynyt kuva vanhasta luokattomasta yhteiskunnasta: alkukantaisesta sukuyhteiskunnasta.*

Tieteellinen etnografia on, kuten tunnettua, jo L. G. Morganin ajoilta (1870-luvulta) asti pitänyt todistettuna ihmiskunnan kehityksen käyneen sukujärjestelmän kautta.

Karjalais-suomalaisen kansan muinaiset esi-isät olivat epäilemättä jo silloin sukukunnittain, sukuyhteisöittäin, elävää heimoa, kun he ajanlaskumme ensimmäisellä vuosituhannella, mikäli tiedetään historian tutkimuksista, saapuivat Karjalan Kannakselle sekä siitä siirtyivät edelleen pohjoiseen ja luoteeseen. Milloin he lopullisesti siirtyivät asumaan nykyisen Kalevalan piirin seuduille, siitä ei ole toistaiseksi täysin varmaa tietoa. On selvää, että jos Karjalan sukuyhteiskunta olisi toisen vuosituhannen ensi puoliskolla tai keskivaiheilla sortunut feodalismiin jalkoihin, niin olisi tämä seikka muuttanut myös eepillisen kansanrunouden luonnetta ja sisältöä. Eestinmaalla ilmeisesti tapahtui siten, koska kansa joutui siellä vuosisadoiksi hurttaritarien sortovaltaan. Kristillis-feodaalinen ideologia tukahdutti kaikin keinoin eepillistä runoutta. 1800-luvulla, feodalisminvastaisen ja kansallisen vapautusliikkeen nousukaudella eepillinen runous raivaa tietään siitä tyrehdyksen tilasta, jossa se oli säilynyt kansan muistitietona. Mutta nyt se on sisällöltään maaorjuutta vastaan tähtäytyvää. Eestiläiset demokraattiset valistajat F. Fählmann ja F. Kreutzwald, jotka laativat kansan perimätietojen, satujen ja laulujen pohjalla »Kalevipoeg» eeposta, käyttivät myös Kalevalan runoutta ammentaen karjalais-suomalaisen sukulaiskansan aarteistosta aiheita ja eepoksen sopusuhtaisen rakenteen.

Etelä-Karjalassa, niin Aunuksen alueella kuin Karjalan Kannaksellakin, feodaaliset suhteet johtivat siihen, että Kalevalan-aiheinen eepillinen runous jäi täällä heikoksi.

Ainoastaan Karjalan heimon pohjoisilla asumaseuduilla kansa säilyi feodalismiin sorrolta. Riippumatta siitä, asuivatko he lännempänä tai idempänä sijaitsevilla alueilla, joka tapauksessa heidän asumaseutunsa olivat niin pitkien tiet-

---

* Tämän käsityskannan on ensi kerran julkisuudessa esittänyt marxilainen teoreetikko Yrjö Sirola kirjoituksissaan vuodelta 1935. Samana vuonna Leningradin Yliopiston professori E. Kagarov kirjoituksessaan »Kalevala sukuyhteiskunnan suullisena eepoksena» (aika-kauskirjassa »Istoriik-Marksist», n:o 4) esitti asiasta verraten seikkaperäisen etnografisen todistelun, jota kuitenkin häittää Kalevalan maagillisten ainesten yliarviointi.

tömäin korpitaipaleiden takana, että sinne ei maa-aateliston isäntävalta päässyt tunkeutumaan ja siellä säilyi pitkän ajan sukujärjestelmän elintapa luontaistalouksineen. Siellä ikikorpien povessa säilyi ikäänkuin rauhoitettu keidas, missä kansa saattoi kauan vielä elää luokkasorrosta vapaana, samaan aikaan kuin Venäjällä yleensä ja Suomessa (Ruotsin vallan alainen 1100- ja 1700-luvulla) oli voimassa feodalismin herravaltius ja kapitalismi alkoi kehittyä.

Alkukantaisen sukujärjestelmän lopullinen rappeutuminen ja häviäminen pohjois-Karjalassa saattoi tapahtua vasta kapitalististen suhteiden vaikutuksesta, jotka levisivät ja juurtuivat siellä tavattoman hitaasti ja paljon myöhemmin kuin länsi- ja etelä-Suomessa. Ja vielä alkukantaisen sukujärjestelmän lopullisesti rappeuduttuakin säilyi Venäjän Karjalan sydänmailla asuvain karjalaisten keskuudessa vahvoja sukuyhteisön jätteitä, jotka olivat omansa tukemaan myös runolaulannan vuosisataisperinteiden säilymistä.

Näitä seikkoja on ilmeisesti kiittäminen siitä, että Vietnan Karjalasta tavattiin vielä 1800-luvun ensi puoliskolla runsas määrä vanhaa Kalevalan eepillistä runoutta. Osa tätä runoutta oli voinut syntyä hyvinkin harmaassa muinaisuudessa. Milloin se oli syntynyt, on mahdoton sanoa, mutta ratkaiseva merkitys ei olekaan tällä kysymyksellä, vaan sillä seikalla, että tämän runouden kehitykselle ja kukoistukselle suotuisat yhteiskuntaolot olivat Karjalan kansan keskuudessa olemassa vielä niin myöhäisenä aikana kuin 1500- ja 1600-luvulla.

Kalevalan kieli ei tietenkään vielä tunne sellaista yleisnimitystä kuin »yhteiskunta». Se ei tunne myöskään valtiokäsitetä. »Heimosta» sekä »perheestä» Kalevalassa puhutaan vain harvoin, mutta sen sijaan suku-käsite on siinä yleinen.

Suku-nimitystä käytetään Kalevalassa ahtaassa merkityksessä, kun tällä nimityksellä tarkoitetaan vain omaisia. Mutta useimmiten esiintyy suku-käsite laajemmassa mielessä: esim. 3. runossa, missä Joukahaisen äiti sanoo aina toivoneensa »sukuhuni suurta miestä, vävykseni Väinämöistä», ja 11. runossa, missä Lemminkäisen äiti lausuu pojalleen: »Ei suattane sinua Saaren suurehen sukuhun». »Kalevalan suku» ja »Väinölän väki» esiintyvät rinnakkaiskäsitteinä. Useissa kohdin suku-käsite rinnastetaan suorastaan niin laajaan kuin kansa-käsitteeseen. Esim. 43. runossa Louhi sinkoaa Väinämöiselle uhkauksen: »kansan tauilla

tapatan, surmoan sukusi kaiken», ja 45. runossa Louhi huutaa:

»Oi Ukko, ylijumala!
Kaataos Kalevan kansa...
Surmoa suku katala.»

Kalevalan 36. runossa kertautuu monesti Kullervon kysymys kullekin hänen omaisistaan:

»Itketkö sinä minua,
Koskas kuulet kuolleheksi,
Kansasta kaonneheksi,
Sortuneheksi su'usta?»

Siis kuolema oli samaa kuin »suvusta sortuminen». Selvästi näkyy, että sukuyhteys oli kalevalaisten elämänjärjestyksen perusta. Juuri suku eli sukukunta muodosti silloisen yhteiskunnan. Suvun ulkopuolella ei yhteiskunnallista elämää ollut. Ja kuvaavaa on sekin, että eepillistä runoa Kalevalassa sanotaan »sukuvirreksi».

Kalevalassa, kuten muidenkin kansojen eepoksissa, voi havaita useimmilta yhteiskunnallisen kehityksen eri asteilta periytyneitä kerrostumia. Varhaisemmilta ajoilta ovat nähtävästi peräisin Kalevalan mytologiset kohdat sekä eräät äitiysvallan (matriarkaatin) jätteitä kuvastavat piirteet. Mutta niin varhaiset piirteet eivät Kalevalassa ole sääntönä, vaan poikkeuksena, samoin kuin myöhäisemmältäkin ajalta Kalevalan runoihin tarttuneet lisäkkeet. Pääsisällöltään Kalevalan epiikka heijastaa barbaarikauden kolmannelle eli korkeimmalle asteelle kehittynyttä alkukantaista yhteiskuntaa.

Friedrich Engels kuvatessaan barbaariyhteiskunnan kolmatta kehitysastetta sanoo sen olleen ennen kaikkea »rautamiekan ja samalla rauta-auran ja -kirveen aikakautta». Tämä sopii täysin myös Kalevalan yhteiskunnan kuvaukseksi.

Miekka on Kalevalan sankarin taisteluase. Sen ohella ovat kyllä säilyneet vanhatkin aseet, jousi nuolineen ja keihäs, mutta miekka on se, jota runoissa ihailaan.

Kivityökaluja ei Kalevalan yhteiskunnassa enää käytetty, ei myöskään vaskesta (pronssista) valmistettuja aseita eikä työkaluja. Sitävastoin raudasta valmistettuja työ- ja tarvekaluja esiintyy Kalevalassa monia, ja niihin kohdistuu runoissa niin silmiinpistävä kiinnostus, että se ilmaisee

raudan käyttöä ja rautaisten työkalujen tehoa pidettävän ihmettelyä herättävänä uutuuksena.

Tämän yhteydessä esiintyy myös tärkeä piirre yhteiskunnallisen työnjaon kehityksessä: ensimmäisen käsityöammattin erkaneminen maataloudesta itsenäiseksi tuotantotoimeksi. Se on sepän ammatti.

Muutenkin on Kalevalan yhteiskunnassa tuotantovoimien kehitys jo huomattavasti korkeammalla kannalla kuin se koskaan kivikaudella on voinut olla. Tosin näkyy, että Kalevalan miehet ovat vielä yhtä paljon metsästäjiä ja kalastajia kuin maanviljelijöitäkin, eikä maanviljelys ole kaskiviljelystä pitemmällä. Mutta maanviljelys ja naisten hoidossa oleva karjatalous jo antavat suvun jäsenille sen verran elintarpeita, etteivät kalevalaiset tavallisesti valita puutetta (ainoastaan Lemminkäisen kotia sanotaan »kurjaksi kyläksi», missä kärsittiin »leivätyttöä» ja »kalattuutta»).

Jos vertaa Kalevalassa heijastuvia yhteiskunnallisia oloja esim. siihen yhteiskuntakuvaan, mikä esiintyy Homeroksen eepoksissa, näkyy selvästi, että jälkimmäiset edustavat tuntuvasti pitemmälle kehittyneitä sukuyhteisön rappeutumiskautta. Kaikki Kalevalan sankarit, myöskin arvovaltaisista heistä »rohkea runoja» Väinämöinen, tekevät ruumiillista työtä. Kalevalan-aikaisen sukuyhteisön sisällä ei ole vielä kehittynyt rikkaiden ja köyhäin välistä vastakohdtaa. Ei suvun jäsenten välillä, vaan eri sukujen välillä voi kyllä olla huomattavaakin eroavaisuutta, sillä runossa korostetaan esim. Väinämöisen olevan »suurta sukua» (samoin Kyllikin), kun taas Lemminkäinen itse todistaa, ettei hän ole suvultansa suuri. Ainoastaan häävirsissä, jotka nähtävästi ovat peräisin sukujärjestelmää myöhäisemmältä ajalta, mainitaan »kurjat» ja »köyhät» sekä kulkuakka »miehon teien tietelijä».

Kalevalassakin kerrotaan kyllä rikkauden ja vallan taivottelusta, mutta näitä pyyteitä ei edusta yksikään Kalevalan urho, vaan kalevalaisten päävihollinen, Pohjolan mahtava emäntä Louhi, joka lopulta sortuu itsekkäässä taistelusaan.

Kuten Iliadissa, niin myös Kalevalassa kerrotaan yhteiskunnasta, jossa oli orjia. Mutta muinaisessa Kreikassa oli orjuus muodostunut yhteiskuntajärjestelmän oleelliseksi osaksi, sen luokkaperustaksi, jonka varaan vapaiden kreikkalaisten sukuyhteiskunta taloudellisesti nojautui.

Sitävästoin Kalevalan yhteiskunnassa ei ole orjaluok-

kaa, joskin on yksityisiä orjia; orjuus esiintyy täällä vain satunnaisena sivuilmiönä, kuten se alkuaan oli useilla kansoilla barbaarikauden toisella asteella. Väinämöisellä ei mainita olleen yhtään orjaa, seppo Ilmarisella esiintyy muutamia orjia palkeiden painajina ja Lemminkäiselläkin on yksi orja. Pohjolan emännällä on orjapiika, »pahin astiain pesijä». Kaikissa näissä tapauksissa on orja ilmeisesti työapula, mutta niin riippuvainen, että hänet voidaan myöskin. Tätä alkuastettaan pitemmälle ei orjuus kehittyneeseen pohjois-Karjalassa.

Kuvaavaa on, että Kalevalassa monin paikoin käytetään »orja» nimityksen rinnalla myöhempää käsitettä »palkkainen»; niin esim. Ilmarisen orjia nimitetään myös palkkalaisiksi. Kullervo-orjan erikoisasemasta puhumme myöhemmin.

Homeroksen runojen aikaisessa Kreikassa oli sukujärjestelmän puitteissa kehittynyt sotilasdemokratia ja muodostunut jo sotapäälliköistä ylimistö.

Kalevalassa ei esiinny mitään sotilaallista järjestöä, eivätkä Kalevalan sankarit ole mitään sotavaen päälliköitä eikä ylimyksiä. Kalevalassa heijastuva yhteiskunta on alkukantainen yhteisö, jota Marx ja Engels usein nimittivät »alkukantaiseksi kommunismiksi».

Siis Kalevala edustaa tavallaan varhaisempaa yhteiskunnallista kehityskautta kuin Iliadi. Kumpikin ne heijastavat barbaarikauden kolmannen asteen yhteiskuntakehitystä, sitä aikakautta, jolloin, kuten Engels lausui, »kaikki kulttuurikansat ovat eläneet sankarikauttaan». Mutta Kalevalassa tämän asteen tyypillinen kehitys on vasta alullaan. Iliadisessa se on ehtinyt pitkälle. Historialliselta iältään on Kalevala ilmeisesti paljon nuorempi Iliadia, mutta sosiaaliselta iältään, jos niin voi sanoa, se on vanhempia eepoksia.

Muinaisen Kreikan oloissa, sellaisina kuin ne kuvastuvat Homeroksen eepoksissa, oli ulkonainen kulttuuri sotilasyliylimestön piireissä luonnollisesti paljon kehittyneempi ja loistavampi kuin Kalevalassa esiintyvän korvenviljelijäin sukuyhteiskunnassa. Mutta tämäkin yhteiskunta eli omalaatuista melko kehittyntä kulttuurikauttaan. Vielä niinkin paljon jälkeempään kuin 1800-luvun alkupuolella, jolloin Elias Lönnrot kulki Venäjän Karjalassa, hän saattoi havaita, että täällä asuvalla karjalaisella väestöllä oli »joku ulkonainen perintösivistys vanhoista ajoista, omituisia jälkiä jonkunlaisesta yhteiselämästä». Hän osoitti myös, että

moni kohta Kalevalan runoissa »todistaa jommoisesta sivistyksestä»:

»Siitä muistuttaa kauniit häävaatteet, naisten lempinimet, jonkinmoinen kauneustunto, maalatut laiturit, pestyt lattiat, hyvin siivotut, pihlajia kasvavat pihat jne.»

Henkisen kulttuurin arvokkaimpana ilmaisuna oli vuosisatoja kestänyt eepillisen runonlaulun laaja viljely ja kukoistus Karjalan kansan keskuudessa. Niistä jälkimaailmalle on jäänyt niin suurenmoinen muistomerkki kuin Kalevalan runous.

5

Suomen kansanrunouden ja varhais historian tutkijat (K. Krohn, J. Jaakkola, Uuno Harva), jotka eivät ole halunneet kiinnittää mitään huomiota Kalevalan runoissa heijastuviin historiallisiin yhteiskuntaoloihin, ovat harhailleet maita ja meriä löytääkseen (ja välttämättä Ruotsista tai Saksasta käsin!) historiallista pohjaa Kalevalan yksityisille episodeille. Heidän löytöretkensä ovat kuitenkin johtaneet vain keinotekoisiin, tieteellistä arvoa vailla oleviin kuvitelmiin (esim. sellaisiin uskotteluihin, että Väinämöinen olisi muka tehnyt ryöstöretkiä Gotlannin saarelle tai Ruotsin rannikoille). Toiseksi ei muualtakaan ole tiedossa sellaisia historiallisia tosiasioita, joiden nojalla voitaisiin osoittaa Kalevalan tärkeimmät episodit (Sampo-retki y. m.) määrättyjen tapahtumain kuvaukseksi, vaikkakin on mahdollista ja luultavaakin niillä alkuaan olleen jotain historiallista pohjaa.

Kalevala ei ole historiallista kronikkaa, vaan runoutta. Se on muinaisen Karjalan kansan mahtavan runollisen luomistyön tuotetta, ja ennen kaikkea tältä kannalta sitä on arvioitava ja analysoitava.

Kalevalan runoissa on pääaiheena Kalevalan kansan ja Pohjolan kansan välinen vastakohta ja taistelu.

Valoisan, päivänpaisteisen Kalevalan vastassa on pimeä, kylmä Pohjola, jota tavallisesti nimitetäänkin Pimentolaksi. Pohjola on pelottava julmurien pesäpaikka: sinne jou tuessaan tuntee ihminen tulleen »miesten syöjille sijoille». Pohjolan kartanolla

»Sata oli seivästä mäellä,
Tuhat pystössä pihalla,
Sa'oin päitä seipähissä.»

Kalevalaisten keskuudessa on kunniaa työnteko ja uutteruus. Tämä on pantava merkille erittäin tärkeänä ilmiönä, joka saattoi johtua vain heidän kollektiivisesta työyhteydestään sukujärjestelmän yhteiskunnassa. Pohjolais-ten keskuudessa työnteko ei näytä olleen arvossa. Pohjolan itsevaltiias emäntä Louhi lausuu syvän halveksumisensa semmoisenkin taitosepon kuin Ilmarisen hikisen työn johdosta, herjaten häntä »vahtiotsaksi».

Kalevalaiset ihailevat tietoa, taitoa, runoja, laulua, soittoa ja kauneutta. Pohjola sitävastoin on pimentola henkinessäkin suhteessa. Se on pahansuopain velhojen ja noitien pesä. Itse Louhi on häijyin ja vaarallisin velhotar. Hänen toimiaan ohjaavat pelkät itsekkäät pyyteet: kateus, ahneus ja vallanhimo.

Kalevalan urhojen taistelu noita Louhen ja Pohjolan itsekkäitä pyyteitä vastaan, kansansa yhteisönnön puolesta, esiintyy eepoksen tärkeimpänä aihepiirinä täysin selvästi vasta eepoksen loppupuolella, runoissa 39—49. Lemminkäisen yksinään tekemät retket Pohjolaan ovat itsessään uljaita taisteluretkiä, mutta niiden kuvauksissa ovat vielä etualalla hänen henkilökohtaiset vaikuttimensa. Eepoksen keskivaiheilla taas, missä Kalevalan pääsankarit esiintyvät kilpaa kosimassa Pohjolan ihanaa tytärtä, jonka Ilmarinen voittaa puolisooseen, tuntuu kuin syntyisi lopullinen rauha ja sovinto Pohjolan ja Kalevalan kesken. Päätaistelu Kalevalan ja Pohjolan välillä on kuitenkin vasta edessä.

Pohjolan rikastumisen päälähteenä ja Louhen vallan aineellisena perustana on ihmemylly Sampo, joka jauhoi alati tuottaen:

»Jauhoi purnun puutehessa
Yhen purnun syötäviä,
Toisen jauhoi myötäviä,
Kolmannen kotipitoja.»

Sampo on Kalevalan miehen luoma, kuulun seppo Ilmarisen takoma. Pohjolan emäntä oli kerran, Väinämöisen hätätilaa hyväkseen käyttäen, kiristänyt tältä lupauksen lähettää Ilmarisen Pohjolaan takomaan Sampoa. Ilmarisen käsissä olikin syntynyt semmoinen ihmeteos, jollaista ei tekijäkään pystynyt toista elämässään luomaan. Heti sen valmistuttua oli Louhi kätkenyt sen Pohjolan kivimäkeen vaaran vaskisen sisään, yhdeksän lukon taakse.

Kalevalan urhot katsovat vääryydeksi, että Louhi pitää tätä kansan varallisuuden tärkeintä välinettä yksityisomistuksessaan. He lähtevät Pohjolaan ja vaativat Sammon »jakoa», niin että toinen puoli sen tuottamaa hyötyä tulisi Kalevalan kansan hyväksi — juuri kansan eikä yksityisten henkilöiden hyväksi. Louhi hylkää heidän vaatimuksensa vastaten ylimielisesti:

»Ei pyyssä kahen jakoa,
Oravassa miehen kolmen.
Hyvä on Sampuen hyrätä,
Kirjokannen kahnatella
Pohjolan kivimäessä,
Vaaran vaskisen sisässä.
Hyvä olla itseniki
Sammon suuren haltijana.»

Louhi on jo kutsunut kokoon Pohjolan miehet miekkoi-neen, mutta Väinämöinen ottaa esille kanteleensa ja lumoa-valla soitollaan uuvuttaa Pohjolan väen syvään uneen. Sen jälkeen Kalevalan urhot kiskovat Sammon irti Pohjolan kivimäestä, vievät sen purteensa ja lähtevät kuljettamaan Kalevalan maille, sijoittaakseen jonkin terhenisen niemen päähän, missä se jauhaisi varallisuutta koko kansan on-neksi.

Mutta ennen kuin he ehtivät purjehtia omille mailleen, herää Louhi unesta, hälyyttää Pohjolan miehet aseisiin ja rientää ajamaan Sammon valtaajia takaa. Muututtuaan hirmusuuren kotkan muotoiseksi Louhi tavoittaa heidät merellä. Syntyy ankara taistelu, jonka tuoksinassa Sampo suistuu mereen ja murtuu muruiksi. Louhi raivoissaan vai-keroi:

»Jo minulta valta vaipui,
Jo aleni arvioni:
Eloni meni merehen,
Sampo särkyi lainehisin.»

Väinämöinen kerää meren rannalta tuulen tuomia Sam-mon murusia toivossa, että niistä voi koitua kansalle jotain siunausta. Niin tapahtuikin. Kalevalan viljelykset rupeavat menestymään ja kansan hyvinvointi kohoamaan. Tämä he-rättää Louhen mustassa mielessä kiihkeää kateutta. Hän ryhtyy kataliin keinoihin »surmaksi su'un Kalevan.»

Ensimmäinen lähettää hän kauheita tarttuvia tauteja Kalevan

kyliin, mutta Väinämöinen käy »kera tauin tappelohon» ja lopulta saa sairaat parannetuiksi. Sitten Louhi nostaa korvesta karhun raatelemaan Kalevan karjoja. Mutta Väinämöinen ottaa Ilmarisen takoman keihään, samoaa metsään ja kaataa karhun. Louhi lopuksi ryöstää auringon ja kuun kätkien ne Pohjolan vuoreen, näännyttääkseen Kalevan kansan pimeyteen ja viluun. Vieläpä hän varastaa tulenkin Kalevalan pirteistä.

Alkaa sota valosta. Ensi työkseen Väinämöinen ja Ilmarinen lähtevät etsimään tulikerää, joka salamana on valahtanut taivaalta, polttanut metsiä ja tehnyt muuta yletöntä tuhoa. Monien vaiheiden ja vaikeuksien perästä Väinämöinen saa tulikipunan kiinni koivun pahkaan ja kantaa sen Kalevalan pirteihin valkean sytyttimeksi.

Väinämöinen rientää Pohjolaan taistelemaan auringon vapauttamiseksi. Siellä syntyy ottelu, jossa Väinämöinen lyö Pohjolan miekkamiehet. Hän löytää vuorenholvin, missä aurinko ja kuu ovat vankkojen ovien takana, mutta ei saa kourin salpoja auki, vaan palaa kotimailleen teettämään Ilmarisella tarvittavia työkaluja, kuokkia, tuuria ja avaimia.

Mutta eräänä päivänä Ilmarisen ollessa takomassa noita työkaluja Väinämöiselle ilmestyy Louhi harmaan haukan muodossa pajan ikkunan eteen ja alkaa kysellä, mitä seppo takoo. Ilmarinen vastaa takovansa Pohjolan akalle kaularengasta, »jolla kiinni kytketähän vaaran vankan liepehesen». Siitä Louhi säikähtää, hänen taistelutarmonsansa on jo murtunut, ja hän lentää Pohjolaan päästämään päivän ja kuun kalliosta. Vieläpä hän kestää senkin nöyryytyksen, että itse tulee — tällä kertaa laupean kyyhkysen muodossa — ilmoittamaan Ilmariselle auringon ja kuun jo päässeen vapaiksi. Ne ilmestyvätkin jälleen entisille sijoilleen taivaan kannelle, paistamaan kansan iloksi ja onneksi.

Tähän päättyy Kalevalan ja Pohjolan taistelu, joka on perusrunkona eepoksen rakenteessa. Tämän rungon ympärille ovat punoutuneet Kalevalan muut aiheet ja episodit sekä koko sen rikas ideologinen sisältö.

6

Kalevalan sankarit eivät ole jumalia, vaan ihmisiä. Eepoksessa esiintyvät mytologiset olennot ja haltiat ovat vain utuisen epämääräisiä luonnonvoimain henkilöilistyy-

miä. Sitävastoin eepoksen sankarit ovat elämää uhoavia, täysverisiä yksilöitä. Tosin näiden sankarityyppien hahmotteluun on jäänyt aikain varrelta yhtä ja toista jälkeä myös mytologisesta perimätietoudesta ja maagillisista käsityksistä. Varsinkin Väinämöisen syntymän ja alkuvaiheiden kuvaus Kalevalan kahdessa ensimmäisessä runossa kajastaa mytologisen tarun ajattomalta tasolta. Vasta kolmannesta runosta alkaen eepoksen esitys liikkuu vankemmin realistisella pohjalla.

Mutta joskin Kalevalan urhot ovat ihmisiä, eivät he ole tavallisia ihmisiä. Kansan runollinen luomiskyky, joka vuosisatojen kuluessa on hahmotellut nämä sankarityypit, on epäilemättä ottanut niihin kuvaavia piirteitä monista todella eläneistä, meille tuntemattomista esikuvista. Mutta samalla on kansan mielikuvitus keskittänyt luomiinsa sankarikuviin semmoisen runsauden voimaa, taitoa ja toimintatehoa, jommoista todellisuudessa ei ole voinut olla ainoallakaan esikuvalla. Jokaisessa heissä on jotain tavatonta, jota kansa on ihmetellyt ja ihaillut. Juuri siksi se onkin laulanut heistä ja heidän urotöistään kuolemattomia runojaan.

Väinämöinen on kuulu runonlaulaja, josta tulee kansansa voittoisa johtaja taistelussa Pimentolaa vastaan.

Hän esiintyy runoissa työtaidoltaankin merkillisen monipuolisena: kaskenkaatajana, metsämiehenä, kalanpyytäjänä, kanteleen tekijänä, sairaiden parantajana, veneenveistäjänä ja tottuneena merenkulkijana. Mutta ennen kaikkea hän on »laulaja iän-ikuinen», »rohkea runoja» ja soiton suurmestari.

Kilpalaulannassa, johon Väinämöisen on haastanut hänen mainettaan kadehtiva pohjolainen kerskuri Joukahainen, Väinämöisen laulu kaikuu niin valtavana, että sen voimasta

»Järvet läikkyi, maa järisi,
Vuoret vaskiset vapisi,
Paaet vahvat paukahteli,
Kalliot kaheksi lenti,
Kivet rannoilla rakoili.»

Väinämöisen laulajamaine ei perustu ainoastaan laulutaitoon ja runomuistin runsauteen, vaan myös tiedon syvällisyyteen. Kansan keskuudessa häntä pidetään »tietäjänä», joka näkee syvälle menneisyyteen ja kauas tulevaisuuteen.

Kerrotaan ihmeitä hänen tekemistään tiedonhakuretkistä. Sanotaan hänen käyneen hakemassa »syntyjä syviä» am-
moin kuolleen mahtipontisen »suuritieon» Antero Vipusen
suusta, jonka hän oli pakottanut laulamaan julki ikivan-
hat runonsa ja loitsunsa.

Rikasvivahtuksinen on Väinämöisen luonnekuvakin. Näemme hänen meren aaltojen pahasti runtelemana itkevän heikkouttaan, mutta näemme myös myrskyn raivotessa sei-
sovan purtensa perässä lujana kuin kallio. Näemme hänet milloin liiankin herkästi viehättyneenä kosijana, milloin taas perin järkeviä ja oikeamielisiä elämänohjeita kansalle opettavana auktoriteettina. Milloin hän on kanteleensa tun-
nekylläisten sävelten vallassa, milloin taas miehekkäänä so-
tasankarina rientämässä taisteluun.

Alati vireä aktiivisuus yhtyy Väinämöisessä hätäilemät-
tömään harkitsevaisuuteen. Hän on viisauden perikuva. Kun
runossa sanotaan, että hän on »vanha, vakaa», niin ilmei-
sesti tarkoitetaan: kokenut ja luotettava. Hän on tarkkasil-
mäinen ihmistuntija. Ei hän kenelle kyselijälle tahansa heti
todellisia aikeitaan ilmaise, vaan saattaa aluksi, peitetty
hymy silmäkulmassa, syöttää tälle pajunköyttä. Suureen
tehtävään ryhtyessään Väinämöinen ennakoita varustau-
tuu huolellisesti. Vaaran hetkellä hän toimii päättävästi ja
rohkeasti. Ja silloin osoittautuu, että tämä vanha urho on
iskuvoimaltaankin ylivoimainen.

Hän on Kalevalan urhojen Sampo-retken suunnittelija
ja johtaja. Hänen viisaudellaan ja urotöillä on ratkaise-
va merkitys sekä tämän retken eri vaiheissa että kaikissa
sitä seuraavissa taisteluissa Kalevalan kansan pelastami-
seksi Louhen tuhotöiltä.

Väinämöinen poistuu näyttämöltä eepoksen viimeisen
runon mukaan Marjatan (katolisen legendan Marian) pojan
(puolukan marjasta siinneen Kristuslapsen) ilmestyttyä
maailmaan. Kun Marjatan poika kastetaan »Karjalan ku-
ninkahaksi, kaiken vallan vartijaksi», niin Väinämöinen
suuttuu syvästi ja lähtee vaskisella venheellä yläilmoihin,
jättäen »kansalle ilon ikuisen, laulut suuret lapsillensa».

Mutta mennessään hän ennustaa kerran vielä tulevansa
takaisin:

»Annapas ajan kulua,
Päivän mennä, toisen tulla,
Taas minua tarvitahan,
Katsotahan, kaivatahan

Uuen Sammon saattajaksi,
Uuen soiton suorijaksi,
Uuen kuun kulettajaksi.
Uuen päivän päästäjäksi,
Kun ei kuuta, aurinkoa
Eikä ilmaista iloa.»

Ilmarinen on Kalevalan kuulu seppo, »takoja iän-ikui-
nen». Hän on komea mies parhaassa iässään. Harvapuhei-
nen, tyyni, vilpitön ja perin yksivakainen. Hidas toimimaan
ja uutta tehtävää käsittämään, ellei kysymys ole sepän
töistä.

Mutta pajassa hän on elementissään. Takoo päivät pääs-
tään, usein pitkiksi ajoiksi unohtaen koko muun maailman.
Takoo miekkoja, keihäitä, auroja, viikatteita, veitsiä, mitä
tahansa, vieläpä tarvittaessa sormuksia ja muita naisten ko-
ruja. Hän on todellinen taituriseppo, joka parhaita teok-
siaan valaessaan ja takoessaan on ilmeisesti luomisinnon
vallassa. Kerran valmisti hän kullasta ja hopeasta taiteel-
lisen kuvapatsaankin, ihastuttavan neitosen, jota katselles-
saan itsekin virkahti:

»Oisi tuo sorea neito,
Kun oisi sanallisena,
Mielellisnä, kielellisnä.»

Ilmarisen suurin elämäntyö on Sammon taonta. Ennen
kaikkeaa sen johdosta on Karjalan kansa vuosisatoja laula-
nut seppo Ilmarisen kunniaa. Sen ohella on kerrottu runo-
tarinoita myös Ilmarisen Pohjolassa suorittamista ansio-
teoista, joilla hän voitti Pohjolan neidon puolisoikseen: on
kerrottu, miten hän kynti kyisen pellon, miten suisti Tuonen
karhun ja miten hän raudasta takomansa tulikotkan avul-
la sai pyydetyksi hirmuhauen Tuonelan joesta (19. runo).

Sammon valtausretkellä ja muulloinkin Ilmarinen on
Väinämöisen lähimpänä uskollisena asetoverina. Hänellä
ei ole johtajan ominaisuuksia, mutta hän on miehuullinen
ja horjumaton soturi, puhumattakaan hänen korvaamat-
tomasta arvostaan kalevalaisten verrattomana asemestarina.

Lemminkäinen on nuori huimapää taistelija. Nähtävästi
hänen lapsuudessaan äiti on häntä kovin hemmotellut,
sillä hänestä on tullut huoleton ja huikentelevainen (»lie-
to»). Juoksee liiaksi impien iloissa, kassapäiden karkelois-
sa, mutta samalla hän on mainio hiihtäjä ja taitava kalvan

käyttäjä sekä vaaroja pelkäämätön uskalikko, vieläpä vaaroja etsivä. Häneltä puuttuu kokonaan Väinämöisen harkitsevaisuus ja Ilmarisen vakavuus. Toisaalta hänellä on vilkas äly ja huumorinlahja, jota Ilmarisella ei ole lainkaan. Hänen vikanaan on vaatimattomuuden puute, ylimielisyys ja kerskailevaisuus.

Huolimatta Lemminkäisen luontenvioista ja heikkouksista kansa ilmeisesti suosii ja ihailee häntä. Miksi? Siksi että hänellä on tulinen into milloin tahansa rynnätä Pohjolan pimeitä voimia vastaan, luottaen taitoonsa ja säkenöivään säiläänsä. Karjalan kansa on Lemminkäis-runoissaan luonut sangen omalaatuisen luonnekuvan ilakoivasta ja uljaasta taisteluinnon ja tappelutaidon edustajasta.

Mutta kansa ei suinkaan pidä viisautena Lemminkäisen alinomaista harkitsemattomuutta ja varomattomuutta, hänen kerskailuaan. Runo ei kylläkään suoranaisesti moiti häntä, vaan esittää hänen malttamattomien tekojensa surulliset seuraukset. Tämä onkin hänen käytöksensä terävää arvostelua.

Niinpä Lemminkäinen ensimmäisellä Pohjolanretkellään, lähtiessään Louhen kehotuksesta pyytämään »Tuonelan joutsenta», menee suin päin hänelle viritettyyn surmanasaan ja on vähällä menettää iäksi henkensä. Ainoastaan hänen äitinsä äärimmäiset ponnistukset saavat hänet jälleen virkoamaan eloon. Lemminkäisen toisen retken seurauksena on pohjolaisten suuri kostonhyökkäys ja hänen kotilonsa täydellinen hävitys. Kolmannelle retkelleen hän lähtee nähtävästi kunnolla varustautumatta tulossa olevien pakkasten varalle, ja niin jäätyy merellä hänen veneensä jäihin; vähältä pitää, ettei hän itsekkin jää sille tielleen. Sampo-retkellä Lemminkäinen Pohjolasta palatessa ei pysy veneessä hiljaa, vaan Väinämöisen varoituksista huolimatta alkaa laulaa »karjahdella», niin että kurki rannalla säikähtää, lentää kirkuen Pohjolaan ja herättää Louhen lumouksesta. Tästä seuraa samporetkeläisten takaa-ajo. Tosin Lemminkäinen sitten Louhen hyökätessä käyttää urheasti miekkaansa, mutta siitä ei vahinko enää korjaannu. Kerskailevaisuudesta kansa rankaisee Lemminkäistä saattamalla hänet usein koomilliseen asemaan.

Ylipäänsä Kalevala valelee Lemminkäisen vikoja ja heikkouksia leppeän huumorin suihkulla. Sillä kaikesta huolimatta hän on »mies mitä parahin» Pohjolan konnia pehmittämään.

Erikoisasema eepoksessa on *Kullervolla*, Kalervon pojalla, voimallisen kostaja-orjan tyyppillä. Kullervon luonnekuvassa yhtyy kovaosaisen nuorukaisen tunneherkkyys kapinoivaan voimaan ja vimmaan, vihan ja koston pyrkimykseen.

Kullervo on syntymästään asti isänsä veljen Untamon orjana. Untamo oli asemiestensä kanssa hävittänyt hänen vanhempainsa talon ja surmannut, kuten luultiin, kaikki hänen omaisensa (myöhemmin osoittautui kuitenkin, että Kullervon vanhemmat olivatkin päässeet pakenemaan korpeen). Peläten Kullervosta kasvavan sukukostajan, katala Untamo tahtoi hänet jo lapsena surmata. Mutta se ei millään keinoin onnistunut. Kansa kertoili ihmeellisiä tarinoita orjapojan pelastumisesta niin merestä kuin polttorovioltta ja hirsipuustakin.

Ennen pitkää Kullervosta kasvoi ylen väkevä nuorukainen. Untamo luuli saavansa hänestä »sataisen orjan» (sadan vertaisen). Mutta Kullervo turmeli kaikki työt liian rajulla voimankäytöllä. Tällaisena uhmana ilmeni Kullervon protesti orjuutta vastaan. Untamo, päästäkseen eroon tukalasta orjasta, möi tämän Karjalaan seppo Ilmariselle.

Monien onnettomien seikkailujen jälkeen Kullervo lähti kostoretkelle Untamoa vastaan. Matkalla sai hän sanoman kotiväkensä kuolemasta. Hänen mieltään liikutti ainoastaan tieto äidin kuolemasta, mutta sekään sanoma ei saanut häntä kääntymään takaisin. Hän rynnisti eteenpäin, kunnes pääsi päämääräänsä ja hävitti Untamolän perinpohjin.

Nyt tunsu Kullervo täyttäneensä tehtävän, jonka välttämättömyys oli lapsuudesta asti kolkuttanut hänen tuntoaän. Mitäpä on hänellä enää elämässä tekemistä? Hän on nyt lopullisesti inhimillisen yhteiskunnan ulkopuolella. Hän on ypöyksin. Ainoa ihminen, joka häntä ymmärtäisi, olisi äiti. Mutta äitikin on nyt kuollut. Ainoa elävä olento, mikä hänen seuraansa on jäänyt, on Musti-koira. Ainoa paikka, mihin hänen tiensä nyt vie, on synkkä korpi. Siellä korven sydämessä Kullervo tempaa esiin terävän miekkansa, painaa sen perän maahan, ja lyhyt kolkko keskustelu Kullervon ja hänen miekkansa välillä päättyy siihen, että hän syöksee rintansa miekkaan.

Niin päättyi Kullervon traagillinen kohtalo. Kansa ihaili hänen uhmaavaa voimaansa ja oikeutettua kostonvimmaansa. Mutta Kullervo oli vain kostaja-orja, ei vapaustaistelija. Ihmisyhteiskunnan varhaiskaudella, jolloin sukuyhteisöjär-

jestelmän uumenissa syntyi patriarkaalinen orjuus, eivät sorretut vielä kyenneet tajuamaan, että heidän tavoitteenaan olisi pitänyt olla yhteinen taistelu sortajia vastaan. Kapinallisen orjatyypin kuvan luonut kansa ikään kuin oivalsi, ettei yksinäinen kapinayritys yhteiskunnallista vääryyttä vastaan menesty.

7

Jos tahtoo tajuta Kalevalan todellisen hengen, on sitä lukiessa ennen kaikkea huomioitava, mihin aineellisen ja henkisen kulttuurin arvoihin eepos kohdistaa suurimman kiinnostuksen ja ihailun. Otamme lähtökohdaksi Kalevalan runojen suhtautumisen teknilliseen kulttuuriin.

Metallien ja varsinkin raudan valmistuksen oppiminen ja käytäntöön tuleminen oli aikanaan ihmiskunnan tärkeimpiä kulttuurisaavutuksia, jonka heijastus jätti syvät jäljet monien kansain mytologiaankin. Muinaisten kreikkalaisten jumaluustarustossa oli sepänammatin edustajana Hefaistos, heprealaisilla oli Tubalkain, roomalaisilla Vulkan, skandinaaveilla Tor. Tällaisten mytologisten sepposankarien joukkoon kuuluu myös Ilmarinen, joka on

»... taivoa takonut,
Ilman kantta kalkutellut,
Ei tunnu vasaran jälki
Eikä pihtien pitämät».

Raudan synty-runossa on mytologinen aines jo aivan sivuasiana ja Ilmarinen esiintyy pajassaan todellisena seppänä ja valajana. Siinä kuvataan sangen kokemusperäisesti, miten »rauta suosta sotkettiin» ja tuotiin pajaan, miten seppo tunki sen tuleen ahjonsa alle, miten hän lietsoi tulta ja sulatti raudan tahtaaksi, sitten tempasi sen tulesta alasmelle sekä alkoi takoa kaikenlaisiksi teräskaluiksi. Runossa erotetaan kolme raudan päälajia: meltorauta, rääky- eli takkirauta ja teräs. Erikoisesti keskitetään huomio raudan karkaisuprosessiin. Tässä on siis varsin realistinen kuvaus raudan valmistuksen teknologiasta.

Tämä seikka on ilmeisenä osoituksena siitä, että rautakulttuurilla oli Kalevalan runojen kukoistusaikana uutuu- den viehäytys. Pronssikulttuurilla ei koskaan voinut olla sa- nottavaa käytännöllistä merkitystä Karjalan kansan esi-

isäin elämässä. He olivat tosiasiassa siirtyneet kivikirveen käytöstä suoraan rautakirveen käyttöön. Tämä oli tavattoman suuri edistysaskel, jonka kohottava vaikutus tuotantovoimien kehitykseen tuntui alkukantaisen yhteiskunnan kaikkien jäsenten elämässä. Mutta monestakin syystä tämä teknillinen muutos tapahtui vasta paljon myöhemmin kuin muissa maissa. Sen vuoksi on täysin käsitettävissä, että Kalevalan eepillisen runouden kukoistusaikoina Karjalan kansalla oli vielä tuoreessa tajunnassa raudantuotannon sekä rautaisten työkalujen ja aseiden käytäntöontulemisen suunnaton yhteiskunnallinen merkitys.

Maksim Gorki on monessa yhteydessä kiinnittänyt erikoista huomiota »alkukantaisten ihmisten vertauskuvallisen, hypoteettisen, mutta jo teknologisen ajattelun kaukonäköisyyteen», esittäen siitä valaisevia esimerkkejä muinaisajan kansantietoudesta. Näihin esimerkkeihin sopii hyvin Kalevalasta lisättäväksi sellaiset Ilmarisen työt kuin tulisen kotkan ja Sammon takominen.

Kalevalan kuvaus tulisen kotkan takomisesta herättää vaikutuksen, että kansan mielikuvitus siinä on pukenut runolliseen muotoon ikäänkuin ennakkoaavistuksen lentokoneen rakentamisesta. Siitä kerrotaan 19. runossa:

»Se on seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Takovi kokon tulisen,
Vaakalinnun valke'isen;
Kourat rauasta kuvasi,
Teräksestä temmottimet,
Siiviksi venehen vieret.
Itse siiville yleni,
Selkähän sijoittelihe,
Kokon kynkkäluun nenille.»

Kun Ilmarinen sitten liitelee ilmassa laatimansa kotkan hartioilla, kuvataan tämän jättiläislinnun lentoa seuraavasti:

»Yksi siipi vettä viisti,
Toinen taivasta tapasi,
Kourat merta kuopaeli,
Nokka luotoja lotaisi.»

Ilmarisen takoma Sampo on Kalevalan kansan arvok-

kain tavoite, se, josta päätaistelut käydään Kalevalan ja Pohjolan välillä.

Paljon on kirjoitettu oppineen näköistä arvailua kysymyksestä, mitä Sampo oikeastaan merkitsee. Suomen taantumuksellisia oppineita ei ole tyydyttänyt Kalevalan runoissa esiintyvä Sampo-käsité eikä Lönnrotin tulkinta siitä. Se on kaiketi tuntunut heistä liian materialistiselta ja ehkä myös liian progressiiviselta.

Saadakseen oikean Sampo-kuvan hävitetyksi kansan tajunnasta nämä suomalaiset tutkijat ovat vuosikymmeniä etsineet muiden seutujen turmeltuneista runojen toisoinnoista tukea jos jonkinlaisille mytologisille ja mystillisille Sammon selityksille. Milloin se on tulkittu kointähdeksi tai taivaan patsaaksi, milloin taas sammakoksi, herrantemppeleksi tai noitarummuksi yms. Noilla liian viisailta selityksillä ei ole mitään yhteyttä siihen Sampo-kuvaan, mikä esitetään Kalevalassa.

Lönnrot näki Sampo-kuvassa kaikkien elinkeinojen symbolin. Muinaiskansan kielessä ei vielä ollut syntynyt selaista yleiskäsitettä kuin »elinkeino» tai »tuotanto» ja vielä vähemmin käsitettä »tuotantokoneisto». Mutta alkukantainen kansa tiesi jo haaveilla tuotantotekniikan tulevista saavutuksista. Opittuaan kokemuksesta tuntemaan, kuinka suuresti työn tuotantoteho lisääntyi raudasta valmistettujen työkalujen avulla, kansa oli alkanut uskoa ja toivoa, että jokin mestariseppo voisi valmistaa vielä paljon ihmeellisempiäkin tuotantovälineitä. Kansan runollinen mielikuviutus ei ilmentänyt tätä uskoa ja toivoaan abstraktisena ajatuksena, vaan konkreettisena Sampo-kuvana.

Kalevalan runokertomuksen mukaan Ilmarinen valmisti Sammon näköjään aivan mitättömistä aineista, joilla kuitenkin oli kuten Lönnrot on huomauttanut vertauskuvallinen merkitys: ne olivat metsästyksen, karjanhoidon ja maanviljelyksen antimien hitusia. Samanlainen vertauskuvallisuus uusiintuu Ilmarisen valaessa Sampoa: ensin ilmestyy ahjosta metsästyksen väline jousi, sitten kalastusneuvo vene, jota seuraa karjanhoitoa edustava hieho ja sen jälkeen maanviljelyksen tärkein väline aura. Seppo Ilmarinen ei kuitenkaan tyydy, ennen kuin hän saa ahjosta ilmestymään kirjokantisen Sammon, jossa olivat yhtyneinä kaikkien tuotantovälineiden eri edut.

Tämä merkillinen tuotantolaite kuvataan jonkinlaisen myllyn tai mylly-yhdistelmän tapaiseksi (siinä on jauho-

suola- ja rahamyly). Mutta sitten kun Sampo meritaistelun kestäessä vierii mereen murskaantuen pieniksi muruiksi, muuttuvat sen murutkin jonkinlaisten tuotantoteknillisten apuaineiden vertauskuvaksi. Meren aallot ajavat Sammon muruja rannalle, mistä Väinämöinen ihastuksissaan kerää näitä arvokkaita tuotannon kohottamisaineita, toivottaen:

»Tuost' on siemenen sikiö,
Alku onnen ainiaisen,
Tuosta kyntö, tuosta kylvö,
Tuosta kasvu kaikenlainen!»

Sampo-kuvan olemus on Kalevalassa esitetty epäselvästi, mutta on huomioitava, ettei muinaisaikojen kansa osannut ilmentää toiveitaan loogillisesti kehittyneemmässä muodossa. Mutta merkillistä ei tässä suinkaan ole mikään Sammon »arvoituksellisuus», joka on vain vanhoillisten oppineiden konstruoima, vaan se todella hämmästyttävä tosiasia, että aikana, jolloin kansalla ei ollut vielä tietoa mistään koneista, se jo runoili sellaisen tuotantokoneiston luomisesta, joka tekisi mahdolliseksi ihmisen vapauttamisen ylenmääräisestä työn rasituksesta ja jonka avulla voitaisiin tuottaa riittävästi mitä kansan hyvinvointia varten tarvitaan, »syötäviä, myötäviä» ja vieläpä »kotipitoja».

Kalevala on ylipäänsä suuressa määrin runoilua kansan tulevaisuudesta. Kalevalan sankarien, varsinkin Väinämöisen ja Ilmarisen hahmoihin on keskitetty kosolta kansan hyväksi toimivien miesten viisautta ja rohkeutta. Sitävastoin Louhen ja muiden pohjolaisten hahmoihin on koottu kielteisiä piirteitä, itsekkäitä pyyteitä. Taistelussaan Louhen kateutta, ahneutta ja vallanhimoa vastaan Kalevalan urhot kamppailevat kansan yhteisön puolesta, he pyrkivät saattamaan koko kansan osalliseksi Sammon ihmeellisestä tuotantokyvystä. Kun Väinämöinen lähtölaulussaan ennustaa, että vielä on tuleva semmoinenkin aika, jolloin häntä tarvitaan ja kaivataan uuden Sammon saattajaksi, niin tässä on Sampo suorastaan tulevaisuuden tuotantotekniikan ihannekuva, »alku onnen ainiaisen».

Tulevaisuuden onnen haaveista lauletaan myös runojakossossa, jonka aiheena on »sota valosta». Muinaisten karjalaisten pohjoisilla asumaseuduilla aurinko usein jäi moniksi viikoiksi näkymättömiin. Tämä seikka, samoin kuin heille käsittämättömät auringon- ja kuunpimennyksetkin, saattoivat herättää alkukantaisten ihmisten keskuudessa lap-

sellisen ajatuksen pahoista voimista, jotka voivat ryöstää valonlähteen.

Mutta olipa tämän seikan laita niin tai näin, joka tapauksessa nykyajan lukija käsittää kysymyksessään olevien runojen sisällön vain vertauskuvalliseksi esitykseksi Kalevalan kansan, valon väen, taistelusta pimeyden voimia vastaan.

Louhi on ryöstänyt auringon ei sitä varten, että Pohjolaan tulisi enemmän valoa, vaan vaivuttaakseen Kalevan kansan pimeyteen, nälkään ja toivottomuuteen. Väinämöisen uljuus voittaa kuitenkin vihollisten juonet, ja aurinko ilmaantuu jälleen taivaankannelle.

Niistä eettillisistä arvoista, joita Kalevan kansa pitää korkeassa kunniaassa, on eepoksen monissa episodeissa erityisen ihastelun kohteena äidinrakkkaus ja pojan kunnioitus äitiään kohtaan. Kalevalan eepillisistä runoista näkyy, että ylipäänsä naisella on arvossapidetty asema Karjalan alkukantaisessa yhteiskunnassa. Erikoisen arvokas on Lemminkäisen äidin kuvaus.

Lemminkäisen äiti on rajattoman äidinrakkauten henkilöitymä. Siitä hetkestä alkaen, jolloin hän aavistaa poikansa joutuneen hengenvaaraan (15. runo), hän rientää etsimään ja pelastamaan tätä »kultaista omenaansa». Hän etsii kaikki korven kolkat ja haravoi Tuonelan joen pohjat, kunnes lopulta löytää surmatun poikansa silvottuja ruumiinosia. Hän itkee katkerasti ne nähdessään, mutta kiihkeän äidinrakkautensa vallassa ryhtyy niitä kokoamaan yhteen, liittää »jäsenet jäsenihinsä, suonet suonten sortumihin», sanomattomalla hellyydellä voitelee elottoman poikansa haavoja, keskittäen kaikki henkensä voimat yhteen ainoaan toivoon: saada hänet virkoamaan henkiin...

Kuolleista virkoamisen ihmeellinen kuva on muinaisihmisen mielikuvan luomus, ja se onkin käsitettävä runokuvaksi, jonka runollinen ajatus on kuvata äidinrakkauten voima niin valtavaksi, että se saattaa voittaa kuolemankin! Näin käsitettynä tämä runo, huolimatta fantastisen satumaisesta muodostaan, aukenee meille korkeaksi äidinrakkauten ylistyslauluksi.

Muinaisen Karjalan kansan elämänihanteista antaa Kalevala sangen monipuolisen käsityksen, jota täydentävät sellaisetkin puhtauden, reippauden ja ruumiillisen kulttuurin viehätystä kuvailevat laulut kuin tunnelmalliset saunarunot, purjehdusrunot ja loistava hiihtokuvaus (13. runos-

sa). **Mutta juuri ne runot, joissa kuvataan laulun ja soiton taiteellista vaikutusta, ovat Kalevalan runollisuuden huipukohtia.** Väinämöisen ja Vipusen runonlaulannan kuvauksissa (3. ja 17. runossa) Kalevalan esitys kohoaa mahtavaan paatokseen. Lemminkäisen laulu Saaren impien ihastuttamiseksi (29. runossa) ilmentää laulun kauneutta.

Monien kansain vanhassa runoudessa on, kuten tunnetua, kertomuksia ihmesoitajista, jotka soitollaan hurmasivat koko luonnon. Mutta tuskin missään maailmassa on soiton taidevaikutuksesta luotu kauniimpia ja rikkaampia runoelmia kuin on Kalevalassa. Erikoinen onnellisuuden tunne valtaa kuulijat Väinämöisen soittoa kuunnellessaan. Tuntuu kuin Väinämöinen olisi ennakoanut soiton vaikutusta kuulijoihinkin lausuessaan itkevälle koivulle, jonka rungosta hän hankkiutui veistämään kanteleen:

»Elä itke, puu vihanta, ..
Vyöhyt valkea, valita,
Saat sinä olevan onnen,
Elon uuen armahamman,
Kohta itkenet ilosta,
Riemusta remahutellet.»

Väinämöisen soiton vaikutuksesta suru muuttuu iloksi ja ilo kasvaa sitten kuulijoissa niin ylitsevuotavaksi onnentunteeksi, että se saa heidät puhkeamaan ilonkyyneliin. Lopuksi Väinämöinen itsekin soittaessaan vuodattaa kirkkaita kyyneliä, jotka vierivät »rannalle meren sinisen, alle selvien vesien, päälle mustien murien». Sieltä sinisotka poimi takaisin Väinämöisen kyneleet, ja silloin nähtiin, että ne olivat muuttuneet kaunoisiksi simpukkahelmiksi, tenhoavain sävelten kristallikiteytymiksi.

Edellä esitetyistä esimerkeistä käy luullakseni jo riittävästi esiin, millaisen hengen läpitunkemaa on Kalevalan runous. Toivotonta työtä on kenenkään väärentäjän yrittää tulkita Kalevalan kulttuurinjanoista humanista edistyshenkeä viikinkihengeksi. Varsinaisten taistelukohtausten kuvaukset ovat Kalevalassa toisinaan niin lyhyitä ja ylimalkaisia, että herää vaikutus kuin olisivat Kalevalan runojen laulajat ehdoin tahdoin vältelleet kiinnittämästä huomiota taistelun ankaruuteen ja verisyyteen. Kalevalan sankarit osoittavat kyllä ihailtavaa miehuutta ja pelottomuutta, mutta ei koskaan julmuutta, eikä kukaan heistä yritäkään ryöstää itselleen mitään kalleuksia tai omaisuutta. Koko Kale-

valan kansan taistelu suuntautuu itsekkäitä anastuspyy-
tää vastaan.

Määrätyssä mielessä voisi tosin sanoa, että Kalevalassa kuvattu alkukantaisen sukuyhteiskunnan voitolle pääsy taistelussa Pohjolan rosvopyy-
tää vastaan, jotka jossain määrin vastasivat viikinkihenkeä, oli ristiriidassa historiallisen kehityksen lakien kanssa. Alkukantaisen sukuyhteiskunnan hajoaminen oli näet historiallinen välttämättömyys, joskin tämä hajoaminen tapahtui vaikutteista, jotka, kuten Engels kirjoitti, merkitsivät »suoranaista rappeutumista ja syntiinlankeemusta vanhan sukujärjestelmän yksinkertaisesta moraalisesta korkeudesta». Uuden, niinsanotun »sivilisoidun» luokkayhteiskunnan saivat periä »mitä alhaisimmat pyyteet: tunnoton ahneus, törkeä nautinnonhimo, liikainen voitonhimo ja yhteisen omaisuuden ryöstö».*

Siis voisi sanoa, että tämä oli väliaikainen voitto. Mutta Kalevalan kansan parhaat toiveet ja ihanteet, jotka kuvastuvat sen eepillisissä sankarirunoissa Kalevalan kansan taistelusta Pimentolan voimia vastaan, olivat niin kauaskantavia, että nykyajan lukija voi nähdä niissä viittauksen, — ainakin epämääräisesti välkähtävän viittauksen, — inhimillisen yhteiskunnan etäiseen tulevaisuuteen.

Tämä Kalevalan kuvissa niin kirkkaasti heijastuva intomielinen pyrkimys eteenpäin, parempaan elämään ja korkeisiin päämääriin, ei voi olla meidänkään päivinämme vetämättä puoleensa inhimillisen edistyksen kannattajia.

8

Kysymys alkukantaisen ajattelun heijastumisesta Kalevalan runoissa ei tässä yhteydessä voi tulla koko laajuudessaan käsittelyn alaiseksi. Kajoamme tähän kysymykseen ainoastaan sikäli kuin se on välttämätöntä tämän eepoksen eräiden ominaisuuksien ymmärtämiseksi.

Monet realistiset yksityiskohdat Kalevalan kuvauksissa osoittavat, että runojen sepittäjillä ja kehittäjillä on ollut pyrkimys totuudenmukaiseen, uskottavaan esitykseen. Mutta samalla Kalevalan tyylissä ja kielessä pistää silmään loogillisen ja abstraktisen ajattelun heikko kehitys. Tämä näkyy jo lukusanain epätarkasta käytöstä, kun joitakin esi-

---

* *F. Engels*. »Perheen, yksityisomistuksen ja valtion alkuperä».

neitä sanotaan olleen esim. 6, mutta heti sen jälkeen ilmoitetaan niiden luku 9:ksi, tms. Jonkin ilmiön erikoista suuruutta ja aineen paljoutta kuvataan toisinaan aivan epärealistisin liiennyksin. Paikoin sattuu myös, että samaa puuta sanotaan tammeksi ja kuuseksi, samaa lintua tiaiseksi ja kyntörastaaksi jne.

Kalevalan kieli on köyhää abstraktisista käsitteistä, mutta harvinaisen rikasta konkreettisista ilmaisuista ja kuvista. Ei ainoastaan jokainen lause, vaan tavallisesti jokainen lauseenosakin esitetään säeparilla, jossa on kaksi parallelista ilmaisua. Useimmiten kertosäe tuo mukanaan uuden vivahduksen tai aivan uuden kuvan. Täten Kalevalassa miltei jokainen ajatus tuodaan esiin asteettain, aivan kuin se vierisi nähtäviimme neljänä, viitenä, kuutena erivärisenä aaltona. Tästä johtuu alati vaihtuvien yksityiskuvain väriikkaus ja eloisuus, mikä usein yllättävästi syventää esityksen runollista tehoa.

Toiseksi pistää silmiin se seikka, että Kalevalassa on runsaasti sadunomaista mielikuvituksellisuutta.

Alkukantaisen yhteiskunnan runonlaulajat, jos kohta pyrkivätkin esittämään asioita uskottavasti, eivät kuitenkaan ottaneet varsinaisiksi aiheikseen ihmisten jokapäiväisen elämän vaihteita. He tahtoivat kertoa merkillisemmistä tapahtumista, sellaisista teoista ja saavutuksista, joihin pystyvät vain suuret sankarit. Tässä tarkoituksessa runonlaulajat käyttivät aiheinaan kansan perimätietoudessa liikkuvia tarinoita Väinämöisen, Ilmarisen, Lemminkäisen ja Kullervon ihmeteltävistä urotöistä. Alkukantaiset ihmiset, niihin luettuna myös runonlaulajat, eivät pystyneet läheskään niin kriittisesti ja tietoisesti kuin nykyajan ihminen tekemään eroa todellisuuden ja fantastisuuden välillä. Tieto ja kokemus, alkeellistenkin luonnonlakien tuntemus oli silloin vielä liian heikkoa pystyäkseen pidättämään mielikuvitusta lentämästä monasti kauaksi todellisuuden rajain ulkopuolelle.

Tämä ei kuitenkaan merkitse, että Kalevalan fantastiset ja sadunmukaiset kuvaukset olisivat menettäneet runollisen arvonsa. Monien kansojen runoilijat ovat eri aikoina käyttäneet hyväkseen samantapaisia fantastisia taruaihteita luoden niiden pohjalla runoelmia, joilla on pysyväinen arvo.

Kalevalassa heijastuu muinaiselle kansalle ominainen syvä usko sanan voimaan. Ihmiset eivät silloin vielä kyenneet tajuamaan oikein kielen monimutkaista kehitysproses-

sia, ennen tuntemattomien sanojen ja sanaliittojen ilmaantumisista kieleen ja selittivät tuon kaiken ihmeeksi. Voimakkaimmin vaikutti kuulijoihin väkeviä mielenliikutuksia ilmentävä runonlaulajain kieli, joka laulua luotaessa oli aivan yllättävän tuoretta ja väririkasta.

Kuulijat olivat aivankuin näkevinään runonlaulajan mielikuvituksen luomat kummalliset esineet tai ilmiöt. Tästä oli enää vain yksi askel sellaiseen kuvitteluun, että entisyyden mahtimiehet olivat muka pystyneet sanan voimalla »loihtimaan esiin» runoissa kerrottuja ihmeellisiä muutoksia. Niin esim. Väinämöinen Pohjolassa sai laulamalla aukanemaan sen kivilinnan portit, johon Sampo oli kätetty.

Tätä Kalevalassa esiintyvää uskoa laulun ja sanan mah-tivaikutukseen ei kuitenkaan pidä liioitella. Paikoin näyttää itse Kalevalan runokin antavan lukijalle sensuuntaisen vihjeen, ettei kerrottuja ihmetekoja pidä aivan kirjaimellisesti käsitettämän. Niin esim. 10. runossa, jossa Väinämöi-nen lauloi kuusen oksalle kuun ja otavan ja narrasi sitten Ilmarisen nousemaan puuhun niitä tavoittamaan, runo panee kuusen lausumaan ihmettelynsä Ilmarisen moisesta herkkäuskoisuudesta:

»Voipa miestä mieletöintä,
Äkkioutoa urosta!
Nousit, outo, oksilleni,
Lapsen-mieli latvahani
Kuvakuun on nouantahan,
Valetähtyen varahan!»

Ainoastaan Kalevalan runollisen sisällön ja vertausku-vallisen esityksen täydellinen ymmärtämättömyys on voinut tehdä mahdolliseksi sen, että eräät kansantieteen tutkijat ovat nähneet Kalevalassa pelkkää maagillisuuden, taikomi-sen ilmenemistä.

Kalevalan runoja on luettava niinkuin luetaan runoutta, jossa alkukantaisen ajattelun mukaiset runokuvat useinkin vain välillisesti ilmentävät runoelman olennaista suun-tausta. Kun esim. 41. runossa kerrotaan, että Väinämöisen soitto lumosi kaikki metsänpedot ja linnutkin, niin tokkopa voi katsoa tässä olevan kertomuksen taikomisesta. Sehän on vain kuva, joka ilmentää hänen soittonsa ihanuutta ja taiteellista tehoa. Lukiessamme taas eepoksen 33. runoa ei ole olennaista merkitystä sillä, uskommeko vai emmekö

usko Kullervon kirouksen toteutuneen (hänen paimentamainsa lehmäin muuttuneen pedoiksi, jotka sitten muka syöksyivät Sepon emännän kimppuun). Käsitämme näet helposti, ettei tuo maagillinen muutos ole suinkaan esitetty osoittamaan onnettoman orjapojan olleen jonkinlaisen ihmeteltävän taikurin, vaan kuvaamaan hänen katkeruutensa syvyyttä ja vihansa vimmaa. Alkukantaisten ihmisten usko sanan voimaan muodosti otollisen psykologisen maaperän runolauluviljelyn rehevälle kehitykselle. Mutta kieltämättä se samalla tarjosi pohjan myös loitsu-uskon kehitykselle.

Eeposta kokoonpannessaan Lönnrot liitti kertovain runojen joukkoon myös runsaasti itsenäisiä loitsurunoja. Mutta hän valitsi suuresta loitsupaljoudesta sellaiset, joilla oli hänen nähdäkseen jonkinlaista suurempaa tai pienempää runollista arvoa. Siis nämäkin Kalevalan ainekset on arvioitava runoutena eikä sekoitettava niitä kaikenmaailman poppamiesten pomituksiin, joilla ei ole minkäänlaista runollista merkitystä.

Kalevalan yhteiskunnassa ei vielä ollut noitia ja velhoja, jotka eristyivät erikoiseksi uhripappien ryhmäksi sukuyhteiskunnan hajoamisen jälkeen ja joista tuli rinnan sotilasylimystön kanssa hallitseva luokka. Olisi erheellistä pitää Väinämöistäkin noitana, sillä paremminkin hän on viisas vanhin, suvun johtaja. Toinen juttu ovat Pohjolan noidat ja velhot. Kalevalassa selitetään usein kaikenlaisten vahinkojen ja onnettomuuksien johtuvan niistä loitsuista ja taioista, joita harjoitettiin pahanilkisessä Pimentolassa.

Eepoksesta näkyy, että Kalevalan kansan keskuudessa oli henkisenä vitsauksena noituuden pelko. Tällainen pelko oli tietysti taikauskoa sekin, mutta runoista näkyy, ettei Kalevalan kansa suinkaan pitänyt noituutta voittamattomana vaarana. Kansa pyrki siitä vapautumaan.

Kansa loi runoudessaan sellaiset sankarihahmot, joiden yhtenä pääominaisuutena oli se, etteivät he koskaan peljänneet noitia eivätkä velhoja. Juuri tätä pelottomuutta kansa erikoisesti ihaili ja ylisti Väinämöisessä ja muissa Kalevalan urhoissa.

Kalevalaiset vetoavat usein työssään ja vaikeuksissaan epämääräisten haltiain ja mytologisten olentojen apuun. Tuntien heikkoutensa käsittämättömäin luonnonvoimien edessä, alkukantaiset ihmiset kuvittelivat näiden voimain olevan jonkinlaisia haamuolentoja, haltioita, joihin he koet-

tivat vaikuttaa kehotuksillaan, pyynnöillään ja toisinaan myös uhkauksillaan.

Sellaisia haltioita mainitaan Kalevalassa esim. Tapio metsän isäntä ja Mielikki metsän emäntä, Vellamo veden emäntä ja Ahti aaltojen kuningas sekä »vallan pilvissä pitäjä» Ukko, jota nimitetään myös »ylijumalaksi». Kaikki Kalevalassa esiintyvät pakanalliset uskomukset ovat liian hämäräpiirteisiä ja liian passiivisia, jotta niitä voisi edes verrata muinaisten kreikkalaisten tai roomalaisten jumaliin. Kuvaavaa on myös, ettei Kalevalassa esiinny mitään uskonnollista kulttia eikä kultin harjoittajia, ei esi-isäin palvontaa eikä uskonnollisten kieltojen järjestelmää, ei fetišismiiä eikä tavanomaisiksi tulleita taikaseremonioita (vain parissa kohden voi nähdä vihjauksen sellaisiin).

Kalevalan runous käyttää kuvaustavassaan viljalti antropomorfismia, luonnon elävöittämistä ihmisominaisuuksilla. Kalevalassa linnut ja kalat lausuvat ihmisille hyviä neuvoja, jänis kertoo surusanomia, aurinko, kuu ja tähdet keskustelevat, pursi itkee, tie ja koivu valittavat kovaa kohtalooaan, puut purevat, rauta vannoo valoja, miekka haastelee verenvuodatukselta jne. Siis mitkä esineet tahansa voivat ilmaista ilonsa, surunsa ja aivoituksensa. Toisinaan taas päinvastoin ihmisten tunteet kuvataan esineellistyneiksi.

Mutta valitettavasti Kalevalan kokoonpanoon on sekaantunut myös joitakin sen yleisluonteelle vieraita myöhäissyntyisiä aineksia, kuten muutamia kymmeniä kristilliskonnollisia säikeitä. Mahdollisesti Lönnrot halusi lieventää Suomen papiston vastustusta eepoksen julkaisemista ja levittämistä vastaan. Samoin hän lisäsi Väinämöisen käyntiä Manalassa esittävän 16. runon loppuun toisesta yhteydestä otetun kristillisvärisen helvettikuvauksen, joka kokonaan eroaa samassa runossa aikaisemmin esitetystä pakanallisesta Manala-kuvauksesta.

Tällaiset myöhemmät lisäkkeet, joita Kalevalassa ei ole paljon, on lukijan helppo erottaa. Ne ovat eepoksen epäsointuja. Ainoastaan kirkollismieliset tutkijat ovat voineet tulkita Kalevalan sisällön uskonnollisten ennakkoluulojen mukaiseksi. K. Krohnin tendenssimäisen tulkinnan omaksui aikoinaan täysin kriitikittömästi prof. D. Bubrich johdantokirjoituksessaan v. 1933 julkaistuun Kalevalan venäjänkieliseen laitokseen, jossa hän mm. väitti, että Kalevalan runot muka ovat »katolisuuden hengen läpätunkemia» ja

että »katolisuus olisi juuri se ympäristö, jossa Kalevalan runot saavuttivat suurimman kehityksensä». Myöhemmin prof. Bubrichkin ilmoitti tulleen vakuuttuneeksi silloin esittämänsä kannan virheellisyydestä.

Kristinopin historiallinen merkitys on siinä, että se on vallassaolevien luokkien etuja palvelevaa ideologiaa. Kirkko on satoja vuosia opettanut kansaa maallisen elämän hallpana pitämiseen, jumalan pelkoon ja perkeleen pelkoon, nöyrään alistuvaisuuteen rikkaiden vallan edessä.

Kalevalan runous on vapaata tuosta luokkayhteiskunnan kasvattamasta ja tyrkyttämästä orjamaisuuden hengestä. Alkukantaisen sukuyhteiskunnan elinehtojen ja maailmankäsityksen puutteellisuudesta huolimatta oli kansalla eteenpäinpyrkiväin ihmisten elämäntäyteinen ja valoisaa tulevaisuuteen luottava katsomus.

9

Kalevala ei ole vain menneisyyden muistomerkki maailman kirjallisuudessa. Sen vaikutus voi epäilemättä yhä vielä rikastuttaa edistyksellistä kulttuuria.

Maksim Gorki kiinnitti monessa yhteydessä huomiota Kalevalan rikkaaseen sisältöön ja runollisuuteen. Hän piti sosialistisen kulttuurin ja eritoten nykyajan runouden kehitykselle hyödyllisenä tarkkaavaista tutustumista vanhaan kansanrunouteen, sen sisäisten pyrkimysperäin oikein oivaltamista.

Kalevalaa tutkiessaan voi nykyajan lukija arvostaa karjalais-suomalaisen kansan muinaisten esivanhempain optimismin, kun ne suurissa vaikeuksissa ja hengenvaaroissa karun ja tylyn luonnon keskellä, kamppailussa lukuisia vihollisia vastaan ilmaisivat suurenmoisisia runoissaan toiveensa lopullisesta voitosta pimeyden voimien yli.

Alkukantaisen yhteiskunnan heikkous oli sen tuotantovoimain alkeellisessa kehittymättömyydessä, sen aineellisen perustan rajoittuneisuudessa. Mutta silloisen yhteiskunnan voiman lähteenä oli sukuyhteisöön kuuluvien ihmisten yhteistyö. Tästä lähteestä ammensi alkukantaisen kansan runouskin elinvoimansa. Kun sitten yhteiskunnallinen kehitys kulki historiallista kierrerataansa läpi kaikkien luokkayhteiskunnan ristiriitojen ja kohosi Neuvostomaassamme aivan uudelle, kollektiivisen yhteiskuntajärjestyksen kor-

keimmalle asteelle, niin silloin avautui ihmisten aineellisten ja kulttuurillisten tarpeiden tyydyttämiselle sellaiset arvaamattomat mahdollisuudet, joista alkukantaisen yhteisön runonlaulajat eivät tietenkään voineet uneksiakaan.

**Kalevala. (Karjalais-suomalainen kansaneepos)
Karjalan ASNT:n Valtion
Kustannusliike, Petroskoi 1956**